

Kmety képviselő úr és a „női szörnyetegek”

Egy 1907-es parlamenti felszólalás sajtóvisszhangja

A dualizmus időszakának mindvégig fontos kérdése volt a nők egyetemre kerülése. Jóllehet, a múlt század végére már Európa számos országában (pl.: Oroszország, Franciaország, Svájc) elterjedt gyakorlat volt a nők továbbtanulása a korábban „bevehetetlenek” látszó intézményekben, a magyar hölgyek kénytelenek voltak otthonuktól távol – Svájcban vagy másutt – egyetemre járni.

A magyarországi liberalizmus, a külföldi hatások és példák, valamint a nők részéről erősödő nyomás, a megváltozott gazdasági, társadalmi körülmények eredményeként végül is 1895-ben *Wlassics Gyula* miniszteri rendelettel engedélyezte a nők egyetemre kerülését. Azt, hogy ez nem volt feltétlen és elsöprő győzelem, több dolog is jelezte. Egyrészt az, hogy nem törvényt adtak ki, hanem rendeletet. Másrészt az, hogy minden egyes lánynak, aki egyetemre kívánt menni, személyesen a vallás- és közoktatásügyi minisztertől kellett ehhez engedélyt kérnie, nem pedig a szokásos, fiúk esetében hagyományos felvételi procedúrán estek át. A harmadik pont pedig, mely szintén sokat elárul a korabeli magyar viszonyokról, az az, hogy a leányok előtt mindössze három világi fakultás – orvosi, gyógyszerészeti és bölcsészeti kar – nyílt meg. Zárva maradt tehát például a Műegyetem és a jogi karok.

A korabeli – haladó – közvélemény azonban zömmel pozitívan értékelte ezt az 1895-ös miniszteri rendelkezést, mert úgy vélték, a helyzet csak javulhat; sokan bíztak abban, hogy a nők lehetőségei az idő múlásával majd kiszélesednek, hiszen évezredek hagyományokat kellett legyőzni ebben a tekintetben.

A századelő azonban konzervatív fordulatokat hozott ebben az ügyben. Az erősödő feminista mozgalom szószólói – és mások – tiltakozása ellenére *Berzeviczy Albert* minisztersége idején elrendelte, hogy csak-

is „jeles” érettségi vizsgaeredménnyel fordulhatnak hozzá felvételi kérelemmel a leányok. A legviharosabb viták azonban nem e körül az intézkedés körül keletkeztek. Nagyobb port kavart a jogi képzés kérdése, hiszen ez szorosan összefüggött volna a választójog követelésével és megadásával is, mely a nők számára a dualizmus időszakában csak pusztá ábránd maradt.

1907 januárjában egy, a korra nagyon jellemző felszólalás hangzott el az országgyűlésben, mely kiszabadította a szellemet a palackból, és az újságírók tollára, valamint a feministák zászlajára új szavakat és követeléseket adott. Az említett keddi napon, 1907. január 15-én *Kmety Károly* volt az egyik felszólaló, az a függetlenségi párti képviselő, aki a budapesti jogi egyetemen a közigazgatási jog rendes tanára volt (1902 óta). *Kmety* először a vizsgáztatási eljárásokkal kapcsolatban keveredett vitába *Ugron Gáborral* és *Nagy Györggyel*, amely vitához aztán többen is hozzászóltak. (1) Utána viszont a negyven éves közjogász, akinek nyílegyenesen ívelt felfelé a karrierje, (2) más kérdésre siklott át, amely még a vizsgákon való kivételezés kérdésénél is jobban felbolygatta a kedélyeket az ülésteremben. *Kmety* ugyanis kifejtette, hogy nem liberalizmusnak, hanem vandalizmusnak tartja azt, hogy a nők egyetemi tanulmányokat folytathatnak, és kívánatosnak vélte volna, ha vagy megszüntetnék, vagy jelentősen korlátoznák a nők felvételét. Kifejezte aggályát az egyetemeken elszaporodó női hallgatókkal

szemben (hatról kétszázra emelkedett létszámukat tartotta túlságosan magasnak!). Képviselőtársai közül többen ellenkező véleményüknek adtak hangot, a jogtanár azonban úgy szónokolt, mintha meg sem hallaná a közbevetéseket. Ám amikor kifejtette, hogy egy új női típus alakult ki, a „női szörnyeteg” alakja a régi magyar női típussal szemben, akkor az országgyűlési jegyzőkönyv bejegyzései szerint többször is „Igaz! Igaz!” felkiáltások és helyeslések hallatszottak. (3)

A képviselő aztán gyorsan áttért egy másik témára, a színházak erkölcstelen műsoraira, ami miatt az elnök rendre is utasította, hiszen ez nem tartozott felszólalása témájához. Ennek az országgyűlési felszólalásnak a híre futótűzként járta be a magyar sajtó hasábjait, Budapesttől Erdélyig, és jelentős felháborodást váltott ki a legkülönbözőbb társadalmi és politikai csoportokból.

A Magyar Országos Levéltárban számos olyan újságkivágatot őriznek, melyek a korabeli sajtóban megjelent cikkeket tartalmazzák az ügygel kapcsolatosan. Az újságcikkeket a Feministák Egyesületének tagjai gyűjtötték össze, és sajnálatos módon a legtöbb esetben nem jelölték, hogy egyes írások mely lapból valók. (4)

Égészen 1907 tavaszáig voltak olvashatóak a sajtóban az ügygel kapcsolatos visszhangok. Az írások egyik – terjedelmesebb – csoportját alkották azok a reagálások, melyek egyetemi tanároktól és diákoktól érkeztek. Közülük is kiemelkedett az a *Nyílt levél*, melyet a kolozsvári egyetem orvosi karának három hallgatónője írt Kmetynek, összes női hallgatótársuk nevében. Levelük első részében kifejtették, hogy ha a nők százezreinek szabad dolgozni, akkor a művelődéshez is joguk van. Ez egybecsengett nem csupán számos korabeli liberális gondolkodó érvelésével, de *Dr. Kosutány Ignác* írásával is, aki az Erdélyi Hírlapban tette közzé a kolozsvári egyetem tanárainak véleményét, megerősítve, hogy az intézmény „az ő nőhallgatóit mindig szeretettel fogja fogadni”, és kifejtette, hogy a századelő társadalmi viszonyai, statisztikai adatai indokoltá te-

szik, hogy a nők tudományos karriert fussanak be, hiszen sok tízezrűknek nincsen esélye arra, hogy férje eltartsa őt. (5)

A kolozsvári hallgatónők egyébként humorukat is megcsillantották levelük megírásánál, ugyanis név szerinti katalógust kértek Kmetytől azokról a szellemi munkát végző nőkről, akik a családjukat romba döntik. A humor fontos fegyver volt az újságírók kezében is. Vagy az egész helyzetet, vagy magát Kmetyt próbálták nevetségessé tenni különböző írásokkal. A Nap című lap például összegyűjtött egy csokorra valót a jogász-tanár „aforizmáiból” (melyeket persze sosem mondott), például efféleket: „A házias nő anyal, a művelt nő szörnyeteg.”; „A nő a társadalom szégyene, ha érettségit tesz.”; „Ha az elmara-dottság velem, ki ellenem.”; „A nő vagy legyen anya, vagy szerető, de tanár vagy orvos semmi esetre.” (6). Ezek a mondatok a sok évszázadon át fennállt és Európában uralkodó nézeteket tükrözték a nővel kapcsolatosan. „Nincs rettenetesebb, mint egy nő, ha tanul” – ez a mondat kísértetiesen egybecsengett egy ősrégi mondással: „Ordítózó öszvértől és olvasó nőtől ments meg, Uram, minket!”

Egy másik újság az alábbiakat írta Kmetyről: „Magában véve, különálló egyén gyanánt mulatságos figura ez a Kmety. A tudománynak szórakoztató kis pojácája, a tanításnak vidám kis paprikajancsija. De szomorú, de kétségbeejtő dolog, hogy a tudományegyetem tekintélyét, a tudomány méltóságát, az egyetemi szellem liberalizmusát ez az ember képviseli a magyar törvényhozásban.” Ugyanakkor a cikk írója kifejtette, amit sokan véltek hasonlóképpen a korabeli Magyarországon, hogy a haladást úgysem lehet megállítani, az egyetemekről kiszorított, tanulni vágyó fiatal nők úgyis próbálkoznak fognak. Szellemesen és elgondolkodtatón fejezte be az újságíró cikkét, az alábbi szavakkal: „Hiszen már csak Budapesten jelentik a Kmetyek a tudományt, a tekintélyt, az egyetemet és a hatalmat. Hiszen ugyanakkor, mikor egy Kmety ki akarja zárni a budapesti egyetemről a nőket, ugyanakkor a párisi egyetemen egy *Curie* asszony adja elő a kémiaát.” (7)

A Kor című lap újságírója a Lányok Lapja rovatban szintén gúnyos, szatirikus cikket írt az eset kapcsán: „Mariska” leveleiben, melyet barátnőjének, a képzeletbeli „Lolának” küldött, egy középiskolás leány szemével ecsetelte a történeteket. Leírta, hogy osztálya két pártra szakadt az események kapcsán, „Bájosak” (akik szeretnének férjhez menni és tanulni is) és „Szörnyetegek” (akik csak tudományos kariert akarnak) pártjára, és ő nem tudta, melyik párthoz tartozzon. „Épen ezért, most el fogok menni a Buzogány Etelka magyartanárnőnkhez, és elmondom neki az egészet, hiszen ő is dühös lehet a Kmetyre, de meg miránk is, mert mi már régebben mondjuk róla, hogy szörnyeteg, mint a Kmety.” (8)

A Hét című újság sem kímélte a képviselőt, az újságírók ennél a lapnál is valamennyi, a nők egyetemi tanulmányait ellenző ember elleni dühüket Kmetyre zúdították. Leírták azt a módot, ahogyan a jogtanár vizsgáztat, aki, miközben a hallgató vele szemben ül, „...sugározza magából az ellenséges indulatot, az a priori lekicsinylést, a fölényes szatírárt és más ilyen rokonszenves fluidumokat”, és aki „tökéletes reinkarnációja ennek a gondolatnak: én tanár vagyok, tehát tudós vagyok, s ezért az a kötelességem, hogy földerítsem a te tudatlanságodat”. (9)

Kmety ugyan állta a nagy felháborodást, melyet országosan kavart, csak annyit tett, hogy helyesbített országgyűlési felszólalásának szavain, és kijelentette, hogy nem a női egyetemi hallgatókat tartja női szörnyetegeknek, hanem az „ultramodern műveltségű feministákat”. (10) Ellenfeleinek népes táborát azonban e kijelentésével nem sikerült meggyőznie, annál is inkább nem, mert közben indítványozta a jogi kar

egyetemi tanácsának (mint a kar az évi dékánja), hogy az 1895-ös miniszteri rendelkezést helyezze hatályon kívül, illetve „alkalmazza helyesen”. (11)

A viták ezzel természetesen nem zárultak le, vélemények pro és kontra – az újságok hasábjain és egyéb fórumokon – továbbra is elhangzottak. Hogy jó ideig nem történt mégsem semmi érdemleges előrelépés, azt jól mutatja az a tény, hogy 1915. december 5-én, az egyetemi hallgatók nagygyűlésén újra napirendre került az 1907-es követelés, hogy nyissák meg a nők előtt valamennyi egyetemet kapuját, korlátozás nélkül. (12) A gyűlés egyik nagyhangú szónoka pedig Kmety Károly volt, az addigra már nyugalmazott tanár, aki ugyanúgy érvelt, mint csaknem kilenc évvel azelőtt, az országgyűlésen...

Ambrus Attiláné Kéri Katalin

Jegyzet

- (1) Az 1906. évi május hó 19-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója (továbbiakban: Országgyűlési napló), V. kötet Athenaeum, Budapest, 1907, 318. p.
- (2) Révai Nagy Lexikona, XI. kötet. Budapest, 1914, 756. p.
- (3) Országgyűlési napló, 319. p.
- (4) Magyar Országos Levéltár, P999 Feministák Egyesülete – Újságkivágatok 1907. jan.-szept., 22. csomag, 40. tétel (továbbiakban: P999 Újságkivágatok).
- (5) Erdélyi Hírlap, 1907. március 1.
- (6) P999 Újságkivágatok
- (7) Uo., 257. sz. cikk-kivágat.
- (8) Uo., 1397. sz. cikk-kivágat.
- (9) A Hét, 1907. január 20., 36. p.
- (10) A Hét, 1907. március 3., 140. p.
- (11) P999 Újságkivágatok, 254. cikk-kivágat.
- (12) Nagyné Szegvári Katalin: *A nők művelődési jogaiért folytatott harc hazánkban (1777–1918)*. KJK, Budapest, 1969, 399–401. p.